

JULIA MOSKWICZOWA, JAN GLINCZEWSKI

**ODRODZENIE POLSKIEJ MNIEJSZOŚCI NARODOWEJ
NA WINNICZYŹNIE
W OKRESIE NIEPODLEGŁOŚCI UKRAINY**

Geopolityczne położenie Ukrainy na skrzyżowaniu cywilizacji i kultur w warunkach stykania się interesów różnych narodów na przestrzeni stuleci miało istotny wpływ na kształtowanie wieloetnicznej struktury społeczeństwa ukraińskiego. Według danych spisu ludności z 1989 r., na Ukrainie mieszkali przedstawiciele ponad 100 narodowości. Z chwilą ogłoszenia niepodległości Państwa Ukraińskiego rozpoczął się proces uświadomienia przez poszczególne grupy etniczne swojej tożsamości narodowej. Ignorowanie inności kulturowej oraz próby jej sprowadzenia do wspólnego mianownika okazały się bezskuteczne, a nawet niebezpieczne. Priorytetową wartością stała się zdolność porozumienia i wzajemnego szacunku przedstawicieli różnych grup etnicznych i kulturowych zamieszkujących te tereny.

Winniczyzna jest regionem wielonarodowym. Jej terytorium zamieszkuje prawie 90 tys. przedstawicieli różnych narodowości. Według danych ogólnoukraińskiego spisu ludności z 2001 r., na terenie obwodu mieszkali przedstawiciele 106 narodowości. Etniczną większość w obwodzie stanowią Ukraińcy (89,9%). Jedną z najbardziej aktywnych wspólnot narodowych Winniczyzny jest ludność pochodzenia polskiego. Według liczebności przedstawiciele polskiej mniejszości narodowej zajmują trzecie miejsce w regionie po Ukraiń-

Mgr JULIA MOSKWICZOWA – doktorantka, Podkarpacki Narodowy Uniwersytet im. Wasyła Stefanyka (Iwano-Frankowsk); adres – ul. Czerwonych Partyzantów 6/19, 21018 Winnica (Ukraina); e-mail: julia.moskvichova@gmail.com

JAN GLINCZEWSKI – prezes Winnickiej Miejskiej Organizacji Społecznej „Konfederacja Polaków Podola”; adres – III linia 5 Pestel, Winnica (Ukraina); e-mail: jan.glinczewski@gmail.com

cach i Rosjanach (3,7 tys. osób). Za nimi plasują się Białorusini (3,1 tys.) i Żydzi (ok. 3 tys. osób)¹.

Okres odrodzenia polskiej mniejszości narodowej na Ukrainie w latach 90. XX w. był niejednokrotnie przedmiotem zainteresowania wielu badaczy, o czym świadczą dysertacje i publikacje W. Sniżko, A. Rumiancewej, I. Maszczenko, G. Abraszkewiczusa, T. Kołoska, oraz odrębne badania naukowe L. Łojko, W. Wasylczuk, N. Baranowskiej, W. Kononenka, M. Zerkal, O. Kałakury, L. Kowczana i in.

Celem artykułu jest przyjrzenie się procesowi odrodzenia narodowo-kulturalnego mniejszości etnicznych zamieszkujących obszar Winniczyny, analiza działalności polskich stowarzyszeń narodowo-kulturalnych w warunkach utrwalenia państwowości ukraińskiej oraz analiza wpływu przedstawicieli narodu polskiego na procesy rozwoju kultury i oświaty w tym regionie.

Polacy zaczęli osiedlać się na Podolu już od połowy XIV w., uwalniając te ziemie od ponad stuletniego jarzma mongolsko-tatarskiego. W 1434 r. Podole zostało podzielone na Podole zachodnie i wschodnie między Polską (województwo podolskie) i Wielkim Księstwem Litewskim (Braclawszczyzna). W 1569 r. po Unii Lubelskiej Królestwo Polskie i Wielkie Księstwo Litewskie połączyły się w jedno państwo – Rzeczpospolitą Obojga Narodów. Na terenie Winniczyny w tym czasie znajdował się szereg ważnych i strategicznych ośrodków obronnych, takich jak: Bar, Braclaw, Busza, Winnica, Mohylów nad Dniestrem, Pohrebyszcze, Szarogród, Jampol, które należały do rodziny królewskiej i polskiej magnaterii. Dla przykładu, w Winnicy funkcjonował potężny zespół obronny „Mury”, którego fragmenty zachowały się do dziś.

Polacy odegrali niezwykle ważną rolę w rozwoju kultury i edukacji na Podolu, a w szczególności na Winniczyźnie. Dzięki aktywnej działalności przedstawicieli zakonów katolickich na obszarze dzisiejszego obwodu winnickiego zostały zbudowane kościoły i klasztory, przy których z biegiem czasu otwierano szkoły i kolegia. Winnica mogłaby już obchodzić 400-lecie istnienia pierwszej w mieście szkoły, co o ponad 100 lat wyprzedza początki szkolnictwa u „starszego brata”, jednak nie czyni tego, gdyż była to szkoła polska. Budowę pierwszej w mieście szkoły rozpoczęli jezuici jeszcze w 1614 r. Po zakończeniu budowy szkoła jezuicka zdolna była przyjąć 440 uczniów, wśród których byli nie tylko katolicy. Należała ona do wiodących ośrodków oświatowych w tym regionie². Szkołę ukończyło wielu znanych Polaków. Stworzony

¹ *Розвиток етнонаціональних відносин в Україні*. Стан. Тенденції. Перспективи, Львів: Світ, 2007, s. 208.

² Я. Г л и н ч е в с ь к и й, *Польська культура та освіта у Вінницькій області*,

przez jezuitów system edukacji uchodził wówczas za najlepszy na świecie. Pod koniec XVIII w., po likwidacji zakonu jezuitów, szkoła winnicka została podporządkowana Komisji Edukacyjnej Narodowej w Warszawie. W 1785 r. otrzymała status szkoły okręgowej, co świadczyło o wysokim poziomie zawodowym kadry nauczycielskiej oraz jakości oświaty. W tym czasie wspomniana placówka oświatowa w Winnicy stała się ośrodkiem polskiej edukacji i kultury na całym Podolu. Szkołę wspierali polskie rodziny magnackie i szlacheckie, zwłaszcza książę J. Czetyrtyński, hrabia J. Potocki itd.³ W roku 1793 Winnica znalazła się w składzie Imperium Rosyjskiego, które zapoczątkowało proces rusyfikacji tych ziem. Po wybuchu powstania listopadowego w 1831 r. polska szkoła w Winnicy została zamknięta, a w jej miejsce zostało otwarte rosyjskie gimnazjum. W ciągu XX w. budynki dawnego kolegium jezuickiego zw. „Murami” były wykorzystywane przez różne instytucje kulturalno-oświatowe. Funkcjonowało tu m.in. Muzeum Historyczno-Etnograficzne (później – Obwodowe Muzeum Krajoznawcze), Instytut Wychowania Społecznego „Socwych”, w którym kształcili się wybitni ukraińscy pisarze, np. M. Stelmach, O. Lewada, J. Nazarenko⁴. Dzięki temu budynek dawnego kolegium jezuickiego, najstarszego polskiego zabytku architektury w Winnicy, już przez cztery stulecia odgrywa ważną rolę w społeczno-kulturowym rozwoju całego regionu. Funkcjonujące w nim instytucje odgrywały istotny wpływ na różne sfery życia – polityczną, religijną, społeczną, oświatową i kulturalną, zamieszkałej tu ludności pochodzenia polskiego, a także znacząco wpływały na rozwój kulturowy innych grup etnicznych, w tym także Ukraińców.

Po powstaniu styczniowym 1863 r. władze rosyjskie zakazały używania języka polskiego w jakichkolwiek instytucjach państwowych, a nawet podjęły próbę wprowadzenia języka rosyjskiego w Kościele rzymskokatolickim. Uczniom zabraniano czytać, a nawet posiadać polskie książki. Sytuacja się nieco polepszyła po rewolucji 1905 r. Nie zważając na zakazy, potajemnie uczono języka polskiego w domu. Jego znajomość przekazywały starsze pokolenia swoim potomkom w formie ustnej. Faktem jest, że Winnica rozmawiała w ję-

„Науковий вісник: Збірник наукових праць за матеріалами наукової конференції «Діалог національних культур Вінниччини» (25-26 квітня 2013 року), Випуск 2, Вінниця: ВОІПОПП, 2013, s. 25-27.

³ М. О. Антошко, *Діяльність представників польської культури на Поділлі кінця XIX – першої половини XX століття*, <http://glierinstitute.org/ukr/digests/042/6.pdf> [dostęp: 01.07.2014].

⁴ Антошко, *Діяльність представників польської культури на Поділлі кінця XIX – першої половини XX століття*, <http://glierinstitute.org/ukr/digests/042/6.pdf> [dostęp: 01.07.2014].

zyku polskim aż do rewolucji bolszewickiej, chociaż Polacy stanowili tu jedynie 10% populacji miasta. Dwie trzecie mieszkańców miasta to byli Żydzi, którzy też swobodnie posługiwali się językiem polskim. Przed 1935 r. w obwodzie winnickim działało 191 szkół polskich i ponad 200 mieszanych: polsko-ukraińskich, polsko-żydowskich itd. Ostatnia polska szkoła w Winnicy (szkoła nr 6) została zamknięta przez władze radzieckie w 1936 r.⁵

M. Antoszko, badając życie artystyczne Winnicyzny w latach 60. XIX i pierwszej połowy XX w. w kontekście kultury artystycznej Podola, podkreślił istotny wkład artystów polskiego pochodzenia w rozwój kultury całego regionu podolskiego. Na początku XX w. działalność wybitnych naukowców, społeczników i działaczy kultury – I. Zborowski, S. Ostaszewski, Cz. Najman, M. Sobańska, I. Kozłowski, D. Bąkowski, T. Hanicki, J. Wołoszynowski – stanowiła wzorzec europejskiego profesjonalizmu i mistrzostwa, sprzyjała „szerokiemu upowszechnieniu arcydzieł zachodnioeuropejskiej literatury i sztuki, głównych kierunków i stylu europejskiej twórczości artystycznej. Ich pośrednicząca działalność stymulowała stopniowe przewyciężenie przez region podolski prowincjonalnej zamkniętości, odcięcia od ogólnoeuropejskich procesów kulturowych i zarazem, popularyzowała kulturę ukraińską za granicą”⁶.

Z chwilą proklamowania w 1991 r. niepodległości Ukrainy rozpoczął się proces legitymizacji i rozwoju ruchu narodowo-kulturalnego. Młode ukraińskie państwo wydało wiele regulacji prawnych, określających główne zasady oficjalnej polityki państwa wobec mniejszości narodowych. Są to m.in.: Deklaracja praw narodowości Ukrainy z 1991 r., Ustawa o mniejszościach narodowych na Ukrainie z 1992 r., Konstytucja Ukrainy z 1996 r., a także międzynarodowe akty prawne – Ramowa konwencja Rady Europy *O ochronie mniejszości narodowych*, Europejska Karta języków regionalnych lub mniejszościowych. Przemiany demokratyczne w państwie sprzyjały wzrostowi świadomości narodowej, określaniu swego miejsca w społeczeństwie, warunkowały dążenie do nauki języka ojczystego, odrodzenia kulturalnego i zakładania różnego rodzaju organizacji i stowarzyszeń narodowo-kulturalnych. Na terytorium Winnicyzny w latach 90. XX w. funkcjonowały 44 stowarzyszenia narodowo-kulturalne. Ich działalność była skierowana na odrodzenie i rozwój

⁵ Г л і н ч е в с ь к и й, *Польська культура та освіта у Вінницькій області*, s. 25-27.

⁶ М. О. А н т о ш к о, *Мистецьке життя Вінниччини 60-х років XIX – першої половини XX століття в контексті художньої культури Поділля*, Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства: 26.00.01 – теорія та історія культури, Київ 2011, s. 19.

języka, tradycji, obyczajów oraz dorobku kulturalno-artystycznego poszczególnych grup narodowościowych zamieszkujących te tereny. Z inicjatywy organizacji narodowo-kulturalnych zaczęły powstawać na tym obszarze różnego rodzaju instytucje kulturowe i oświatowe (m.in. szkoły, muzea i teatry). Coraz częściej w radio i telewizji pojawiały się różnego rodzaju programy traktujące o życiu poszczególnych grup etnicznych. Tworzono amatorskie i zawodowe zespoły artystyczne, organizowano rozmaite imprezy kulturalno-artystyczne, festiwale i święta, które z czasem stawały się tradycyjnymi i cyklicznymi imprezami. Stowarzyszenia narodowo-kulturalne wspólnie z instytucjami państwowymi i środowiskami naukowymi podjęły się prowadzenia prac naukowo-badawczych mających na celu odkrywanie spuścizny historycznej i kulturowej poszczególnych wspólnot etnicznych.

Ważnym czynnikiem sprzyjającym rozwojowi i działalności stowarzyszeń narodowo-kulturalnych niewątpliwie jest sprawa ich finansowania. Ogólnoukraińskie organizacje w tej materii mogą liczyć na środki przewidziane w budżecie państwowym Ukrainy. Natomiast lokalne organizacje społeczno-kulturalne, założone przez mniejszości narodowe, otrzymują finansowanie z miejscowych budżetów. Część tego typu organizacji otrzymuje finansowe wsparcie z zagranicy – historycznej ojczyzny danej grupy etnicznej. W celu rozwiązania bieżących problemów mniejszości narodowych na Winnicyźnie (przekazanie do ich dyspozycji pomieszczeń, finansowanie działalności kulturalno-oświatowej itd.), a także lepszej współpracy z liderami organizacji w maju 2008 r. w Winnicy utworzono Obwodową Radę Przedstawicieli Stowarzyszeń Narodowo-Kulturalnych przy Winnickiej Obwodowej Administracji Państwowej. Od października 2008 r. podobna rada istnieje również przy prezydencie miasta Winnicy. Według danych wydziału do spraw narodowości i religii obwodowej administracji państwowej, w latach 2008-2009 na organizację różnego rodzaju imprez kulturalnych została przekazana stowarzyszeniom kwota około 135 tys. hrywien. Na potrzeby realizacji swoich zadań statutowych 20 organizacji narodowo-kulturalnych otrzymało odpowiednie lokale – sale koncertowe, kina, teatry, biblioteki, domy kultury. Najczęściej pomieszczenia te są udostępniane nieodpłatnie lub na ulgowych warunkach. Na wspieranie działalności organizacji narodowo-kulturalnych w budżecie obwodu winnickiego każdego roku przyznawana jest kwota 30 tys. hrywien.

Potrzeby informacyjne przedstawicieli mniejszości narodowych obwodu winnickiego wspierają również lokalne media – stacje radiowe i telewizyjne. Obwodowa telewizja i radio emitują m.in. programy o życiu i działalności stowarzyszeń narodowo-kulturalnych. W Winnickiej Państwowej Telewizji БДТ-6 (WDT-6) od 2009 r. jest co miesiąc nadawany program telewizyjny

„Dalekie i bliskie”, w obwodowej rozgłośni radiowej dwa razy w miesiącu emitowana jest audycja radiowa „Jedyna rodzina”. O stosunkach narodowościowych, życiu i działalności mniejszości narodowych regionu szeroko informują mieszkańcy informacyjno-telewizyjna agencja WITA oraz studio radiowe „Miasto nad Bugiem”. Większość najważniejszych imprez i wydarzeń w życiu miejscowych wspólnot mniejszościowych jest nagłaśniana w środkach masowego przekazu. Na przykład w gazecie «Вінницька газета» (Gazeta Winnicka) jest stała rubryka poświęcona tematyce narodowościowej. Z kolei w pozostałych tytułach prasy obwodowej („Вінниччина”, „Подолія”, „20 Хвилини”, „Независимый курьер”) oraz regionalnej („Шаргородщина”, „Ямпільські вісті”, „Подільська зоря”, „Подільський край” (rejon barski), „Прибузькі новини” (rejon niemirowski), „Життєві обрії” (rejon chmielnicki), „Вісник Козятинщини”, „Тулчинський край” etc.) informacje o działalności wspomnianych stowarzyszeń pojawiają się sporadycznie.

W 2001 r. na terenie obwodu winnickiego działały 54 stowarzyszenia narodowo-kulturalne, spośród których najbardziej aktywnych było 27 organizacji zrzeszających reprezentantów 12 grup narodowych. W tamtym czasie na terenie obwodu funkcjonowało 12 organizacji polskich. W ciągu lat 2001-2011 zarejestrowano tu kolejnych 14 polskich organizacji narodowo-kulturalnych. Warto podkreślić, że Polacy po Rosjanach zajmują drugie miejsce w obwodzie winnickim pod względem liczebności (licząc 3,7 tys. osób) i pierwsze miejsce pod względem liczby zarejestrowanych organizacji (w 2014 r. – 22 stowarzyszenia). Poczynając od lat 90. XX w. przy polskich stowarzyszeniach powstawały różnego rodzaju kółka, kursy i szkoły niedzielne, które miały na celu odrodzenie języka polskiego, literatury i historii. Za pośrednictwem fundacji dobroczynnych i organizacji społecznych Polska aktywnie wspierała swoich rodaków, przesyłając podręczniki, słowniki oraz inną literaturę. W celu przygotowania miejscowych kadr nauczycielskich organizowano coroczne kursy pedagogiczne z metodyki nauczania języka polskiego, historii i kultury. Polskie wspólnoty aktywnie angażowały się w organizację konferencji naukowo-historycznych. W 2004 r. np. przy współdziałaniu Winnickiego Kulturalno-Oświatowego Związku Polaków odbyła się konferencja naukowa na temat „Polskie dwory i rezydencje na Ukrainie”, a w 2009 r. przez Barski Związek Polaków został przeprowadzony cykl wykładów literacko-naukowych pt. „Sło-

wacki i Podole”⁷. Jeszcze jednym istotnym kierunkiem działalności polskich stowarzyszeń narodowo-kulturalnych jest praca historyczno-poszukiwawcza, skierowana na uszanowanie miejsc pamięci, uporządkowanie i odrodzenia zabytków polskiej historii na terenach obwodu winnickiego. Tak w 2008 r., przy wsparciu władz miasta Kielce, w Winnicy została odsłonięta tablica upamiętniająca wybitnego polskiego męża stanu marszałka Józefa Piłsudskiego, walczącego o niezależność Polski i Ukrainy; w Barze i Brahiłowie ustanowiono symbole upamiętniające żołnierzy-legionistów poległych podczas wspólnej ukraińsko-polskiej walki wyzwoleniczej w 1920 r. Z inicjatywy polskich studentów z Wrocławia na Winniczyźnie już czwarty rok realizowany jest projekt „Uratujmy od niepamięci nasze świątynie”, do którego włącza się polska społeczność miasta. W ramach projektu prowadzone są prace związane z uporządkowaniem i odbudową polskich cmentarzy z XIX-XX w., zachowanych na tych terenach.

Obecnie w obwodzie winnickim w 6 szkołach 509 uczniów uczy się języka polskiego jako przedmiotu obowiązkowego, a fakultatywnie – 607 uczniów w 8 szkołach. Od 2009 r. język polski jest włączony do obwodowych olimpiad przedmiotowych. Przez Obwodowy Wydział Oświaty i Nauki w Winnicy organizowane są konkursy prac artystycznych oraz konkursy recytatorskie poezji polskiej. Z każdym rokiem wzrasta liczba młodzieży, zdobywająca wykształcenie wyższe na polskich uczelniach.

Jednym z priorytetowych kierunków aktywności stowarzyszeń narodowo-kulturalnych pozostaje działalność kulturalna. Właśnie poprzez dialog i porozumienie między różnymi grupami etnicznymi odbywa się lepsze poznanie, uświadomienie oraz wzajemne wzbogacenie się i przenikanie kultur. Na terenie Winniczyzny działa obecnie 26 amatorskich polskich zespołów artystycznych: wokalny-chóralny – 16, tanecznych – 3, muzycznych – 2 oraz 5 zespołów mieszanych. Każdego roku organizowany jest festiwal kultury polskiej „Jednoczmy się, radujmy się, śpiewajmy!”. W różnego rodzaju inicjatywach kulturalno-artystycznych, organizowanych na terenie obwodu winnickiego, aktywny udział biorą również zespoły artystyczne z polskich gmin: zespół wokalny „Srebrne głosy” (Winnica), trio wokalne „Ażur” (Winnica), zespół folklorystyczno-etnograficzny „Aksamitki” (Bar), dziecięce kółko teatralne

⁷ А. П. Р а т и н с ь к а, *Роль польських національно-культурних товариств у розбудові сучасних українсько-польських відносин*, w: *Україна і Польща: історичне сусідство*, Вінниця: Нілан – ЛТД, 2012, s. 625-629.

„Dialog” (Winnica), chór dziecięcy „Młode liście” (Bar), zespół polskiej pieśni i tańca „Podolskie malwy” (Gniewań).

Nawiązywane są kontakty kulturalne między nauczycielami z Winnicyzny i Polski. W 2004 r. przy Winnickim Obwodowym Instytucie Studiów Podyplomowych Kadr Pedagogicznych utworzono Centrum Polskiego Języka i Kultury im. Ignacego Jana Paderewskiego. Na bazie Centrum odbywają się rozmaite przedsięwzięcia o charakterze naukowym, edukacyjnym, kulturalnym. Do takich należą np. wykłady na temat historii Polski, integracji europejskiej; spotkania z pisarzami, działaczami politycznymi i społecznymi; obchody polskich świąt narodowych (Dzień Niepodległości, Dzień Nauczyciela, Dzień Europy); konkursy (literacki – „To ja – twój polski przodek”, artystyczny – „Polska architektura w pejzażach Podola”); „okrągłe stoły” (reforma edukacji w Polsce), tworzona jest wideoteka i fonoteka utworów polskich⁸. Dla uczczenia pamięci wybitnego polskiego kompozytora i działacza politycznego utworzono Winnicką Obwodową Fundację Dobroczynną im. J. I. Paderewskiego, skupiającą naukowców, nauczycieli, studentów, uczniów w celu pogłębienia wiedzy na temat życiorysu i spuścizny naukowej artysty, a także nawiązywania kontaktów z placówkami edukacyjnymi Polski, organizowania konferencji, seminariów, sympozjów dotyczących aktualnych problemów kultury i edukacji. W 2010 r. we wsi Kuryłówka w rejonie chmielnickim uroczystie odsłonięto tablicę pamiątkową ku czci Ignacego Jana Paderewskiego. W uroczystościach uczestniczyli przedstawiciele władz obwodowych i rejonowych, Konsul Generalny Rzeczypospolitej Polskiej w Winnicy, a także delegacja powiatu tarnowskiego z województwa małopolskiego w Polsce.

W ramach współpracy między Winnickim Obwodowym Instytutem Studiów Podyplomowych oraz Dolnośląskim Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli z Wrocławia i Liceum Artystycznym im. Stanisława Wyspiańskiego z Jeleniej Góry w 2012 r. zorganizowano wspólne ukraińsko-polskie plenery i warsztaty dla młodych malarzy. W Jeleniej Górze wychowankowie z Winnicy reprezentowali różne szkoły i instytucje oświatowe miasta: Średnią Ogólnokształcącą Szkołę nr 3 im. M. Kociubińskiego, Wyższą Szkołę Artystyczno-Zawodowo-Techniczną nr 5, Winnickie Technikum Budowlane. Zajęcia były prowadzone wspólnie z polskimi młodymi malarzami z Liceum Artys-

⁸ Л. М. Ю р ч у к, *Відкриваємо Падеревського: висвітлення культурних зв'язків між освітянами України та Польщі*, „Науковий вісник: Збірник наукових праць за матеріалами наукової конференції «Діалог національних культур Вінниччини» (25-26 квітня 2013 року)”, Випуск 2, Вінниця: ВОІПОП, 2013, s. 108-110.

tycznego w Jeleniej Górze⁹. Doświadczenie podobnych kontaktów jest ważnym krokiem na drodze do prawdziwego porozumienia między przedstawicielami młodego pokolenia obu państw.

Dzięki aktywnej działalności polskich stowarzyszeń Winnicyzny, miejscowych władz i zaangażowaniu polskich miast partnerskich, w 2010 r. w Winnicy został utworzony Konsulat Generalny Rzeczypospolitej Polskiej. Wydarzenie to stało się ważnym krokiem w kierunku intensyfikacji i rozwoju stosunków ukraińsko-polskich na Winnicyźnie. Przedstawicielstwo dyplomatyczne kardynalnie zmieniło życie kulturalno-artystyczne obwodu. Konsulat Generalny bierze aktywny udział w wielu projektach i przedsięwzięciach o charakterze handlowo-biznesowym, naukowo-oświatowym czy kulturalno-artystycznym. Lokalne polskie organizacje i stowarzyszenia ze strony Konsulatu mają z kolei ogromne wsparcie i pomoc w rozwiązaniu swoich problemów kulturalno-oświatowych.

Z każdym rokiem liczba stowarzyszeń narodowo-kulturalnych na Winnicyźnie wzrasta. W roku 2014 aktywną działalność na polu zachowania i rozwoju kultury swojego narodu prowadzą aż 77 stowarzyszenia, zrzeszające przedstawicieli 15 narodowości. Najwięcej w obwodzie jest stowarzyszeń polskich – 27. W obwodzie funkcjonuje ponadto 17 stowarzyszeń żydowskich, rosyjskich – 6, romskich – 6, niemieckich – 3, białoruskich – 2, azerskich – 2, asyryjskich – 2, ormiańskich – 2, oraz po jednym – gauski, grecki, gruziński, łemkowski, mołdawski, litewski, czeski, kozacki i trzy rady przedstawicieli stowarzyszeń narodowo-kulturalnych. Jak potwierdza statystyka, najbardziej aktywną, zwłaszcza przez ostatnie cztery lata, jest społeczność polska. Liczba organizacji narodowo-kulturalnych Polaków wzrosła z 13 w 2005 r. do 27 (stan na 1 stycznia 2014 r.). Przy każdej wspomnianej organizacji polskiej działają dziś kursy języka polskiego. Od kwietnia 2014 r. uruchomiono również kursy języka polskiego w Winnickim Narodowym Uniwersytecie Technicznym (Politechnika). Kursy te prowadzi prezes Konfederacji Polaków Podola Jan Glinzewski – zasłużony działacz Polski, honorowy obywatel miasta Kielc, miasta partnerskiego Winnicy.

Dość dynamicznie rozwija się obecnie współpraca z poszczególnymi regionami w Polsce. Między samorządami lokalnymi Winnicyzny i ich odpowiednikami w Polsce zawarto ponad 200 umów partnerskich, dotyczących różnych

⁹ С. І. Ф е д у н, *Україно-польська міжкультурна комунікація через мистецтво*, „Науковий вісник: Збірник наукових праць за матеріалами наукової конференції «Діалог національних культур Вінниччини» (25-26 квітня 2013 року)”, Випуск 2, Вінниця: ВОПОПП, 2013, s. 107-108.

obszarów działalności na poziomie rejonów, miast i miejscowych gmin. Rozpoczął się nowy etap w rozwoju kontaktów miasta Winnicy i polskich województw oraz tradycyjna współpraca miast partnerskich. Coraz aktywniej do współpracy angażują się ukraińscy Polacy i polscy Ukraińcy.

Obecnie przez winnicką obwodową administrację państwową i rejonowe administracje państwowe realizowane są umowy partnerskie w zakresie współpracy handlowo-gospodarczej, naukowo-technicznej i kulturalnej z województwami: świętokrzyskim, łódzkim, wielkopolskim, mazowieckim, pomorskim, opolskim, warmińsko-mazurskim, podkarpackim i małopolskim. Nadmienić należy, że w 2013 r. obchodzono 55. rocznicę podpisania umowy partnerskiej o współpracy między obwodem winnickim i województwem świętokrzyskim. W ramach jej obchodów w ciągu roku odbywało się szereg wspólnych imprez i wymian delegacji. Dla przykładu, w celu popularyzacji tradycji i zwyczajów ukraińskich 2-4 kwietnia 2013 r., na zaproszenie dyrektora szkoły muzycznej z Kielc Artura Jaronia, województwo świętokrzyskie odwiedziła delegacja Winnickiej Szkoły Kultury i Sztuk Pięknych im. M. Leontowicza. W ramach pobytu w Kielcach odbyły się koncerty w miejscowej szkole w Nowinach oraz w kieleckiej szkole muzycznej. Słuchaczom zaprezentowany został różnorodny program muzyczny – od utworów klasycznych, tradycyjnej ukraińskiej twórczości ludowej – do współczesności. Rozpoczęła się również realizacja nowego projektu oświatowego skierowanego na nauczanie języka polskiego za pośrednictwem najnowszych technologii nauczania. Projekt jest finansowany przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych Polski, i jest realizowany przez Winnicki Kulturalno-Oświatowy Związek Polaków (prezes – A. Ratyńska) we współpracy z polskim Towarzystwem ds. Integracji „Europa – Wschód” z siedzibą w Kielcach. W ramach projektu zakupiono specjalistyczne oprogramowanie i urządzenia do rozpoczęcia i prowadzenia kursu nauczania języka polskiego przy pomocy *Mediatek*. Projekt ma na celu wspieranie organizacji polskich, podniesienie poziomu wiedzy w zakresie języka polskiego wśród młodego pokolenia Polaków Podola poprzez wyposażenie i otwarcie media-biblioteki w Winnicy oraz organizacji kursów języka polskiego za pomocą innowacyjnej platformy e-learningowej. Miejscowi nauczyciele, którzy będą kształcić młodzież w ramach projektu, tworzą nowy program nauczania języka polskiego, oprócz tego młodzież będzie poznawać historię i kulturę Polski. W ramach procesu nauczania dla uczestników projektu zaplanowany jest wyjazd do Polski, podczas którego odbędą praktykę językową, spotkają się z uczniami jednej z miejscowych szkół województwa

świętokrzyskiego oraz odwiedzą historyczne miejsca tego regionu. Po ukończeniu nauki młodzież otrzyma specjalne certyfikaty¹⁰.

Rozpoczęty na początku lat 90. XX stulecia proces narodowo-kulturalnego odrodzenia mniejszości narodowych na terenie Winnicyzny postępuje bardzo szybko. Wzrosła znacznie liczba i aktywność stowarzyszeń narodowo-kulturalnych, rozszerzyły się sfery ich działalności oraz kontakty międzynarodowe. Mimo że aktualne ustawodawstwo Ukrainy gwarantuje mniejszościom narodowym zachowanie ich tożsamości kulturowej, to szybki rozwój procesów międzyetnicznych wymaga ciągłego doskonalenia mechanizmów kształtowania się i realizacji państwowej polityki narodowościowej. Jak zaznacza A. Ratyńska, ilościowy wzrost organizacji społecznych skupiających przedstawicieli jednej mniejszości narodowej „przeważnie prowadzi do niskiej efektywności ich pracy, braku koordynacji środków materialnych i finansowych, koniecznych dla zachowania i odrodzenia tożsamości narodowej”¹¹. Brak wystarczających środków w miejscowych budżetach samorządów terytorialnych oraz zwłaszcza brak specjalnego programu obwodowego dla wspierania działalności stowarzyszeń narodowo-kulturalnych, nie zaspokajają w pełnej mierze ich potrzeb etniczno-narodowych.

Po dokonaniu analizy konkretnych inicjatyw organizacji, można wyszczególnić priorytetowe kierunki ich działania. To przede wszystkim praca oświatowa (pogłębienie znajomości języka własnej narodowości albo nauczanie tego języka); zaspokojenie potrzeb informacyjnych oraz narodowo-kulturalnych członków stowarzyszeń; zachowanie i popularyzacja kultury i tradycji narodowej; przeprowadzenie festiwali folklorystyczno-artystycznych, obchodów świąt narodowych; prace historyczno-poszukiwawcze; studia i popularyzacja historii narodu, jego roli w rozwoju kraju; ochrona obywatelskich, gospodarczych i społecznych interesów członków stowarzyszeń; nawiązywanie kontaktów gospodarczych i kulturalnych z historyczną ojczyzną; uczczenie pamięci wybitnych twórców oraz działaczy politycznych i społecznych wybranej narodowości. Podsumowując, polska mniejszość narodowa, stopniowo odradzając swoje cechy narodowe, z powodzeniem integruje się ze społeczeństwem ukraińskim, a także, poprzez włączenie się w społeczno-polityczne życie regionu, jest skutecznym czynnikiem partnerstwa ukraińsko-polskiego, które w warunkach wzmożonych procesów globalizacyjnych wychodzi poza

¹⁰ *Новий проект з вивчення польської мови презентували у Вінниці*, <http://radio-mb.com.ua/news/item/9279> [dostęp: 10.07.2014].

¹¹ Р а т и н с ь к а, *Роль польських національно-культурних товариств*, s. 625-629.

granice dwustronnej współpracy¹². Strategiczne partnerstwo z Polską stanowi ważny warunek procesu integracji europejskiej zarówno dla regionu, jak i dla państwa.

BIBLIOGRAFIA

- А н т о ш к о М. О.: Мистецьке життя Вінниччини 60-х років XIX – першої половини XX століття в контексті художньої культури Поділля: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства: 26.00.01 – теорія та історія культури. / М.О. Антошко. – Київ, 2011. – 19 с.
- А н т о ш к о М. О.: Діяльність представників польської культури на Поділлі кінця XIX – першої половини XX століття / М.О. Антошко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://glierinstitute.org/ukr/digests/042/6.pdf> [dostęp: 01.07.2014].
- Г л і н ч е в с ь к и й Я.: Польська культура та освіта у Вінницькій області. Науковий вісник: Збірник наукових праць за матеріалами наукової конференції «Діалог національних культур Вінниччини» (25-26 квітня 2013 року) – Вінниця: ВОІП-ОПП, 2013. – Випуск 2. – С. 25-27.
- К а л а к у р а О. Я.: Польська меншина як чинник україно-польської співпраці на сучасному етапі / О.Я. Калакура. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/lans_2011_6_15.pdf [dostęp: 01.07.2014].
- Р а т и н с ь к а А. П.: Роль польських національно-культурних товариств у розбудові сучасних українсько-польських відносин. / А.П. Ратинська // Україна і Польща: історичне сусідство. – Вінниця: Нілан – ЛТД, 2012. – С. 625 – 629.
- Розвиток етнонаціональних відносин в Україні. Стан. Тенденції. Перспективи. – Львів: Світ, 2007. – 208 с.
- Ф е д у н С. І.: Україно-польська міжкультурна комунікація через мистецтво. Науковий вісник: Збірник наукових праць за матеріалами наукової конференції «Діалог національних культур Вінниччини» (25-26 квітня 2013 року) – Вінниця: ВОІ-ПОПП, 2013. – Випуск 2. – С. 107-108.
- Ю р ч у к Л. М.: Відкриваємо Падеревського: висвітлення культурних зв'язків між освітянами України та Польщі. Науковий вісник: Збірник наукових праць за матеріалами наукової конференції «Діалог національних культур Вінниччини» (25-26 квітня 2013 року) – Вінниця: ВОІПОПП, 2013. – Випуск 2. – С. 108-110.
- Новий проект з вивчення польської мови презентували у Вінниці, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://radio-mb.com.ua/news/item/9279> [dostęp: 10.07.2014].

¹² О. Я. К а л а к у р а, *Польська меншина як чинник україно-польської співпраці на сучасному етапі*, http://nbuv.gov.ua/j-pdf/lans_2011_6_15.pdf [dostęp: 01.07.2014].

THE REVIVAL OF THE POLISH MINORITY
IN THE WINNICA REGION
IN THE PERIOD OF THE UKRAINE'S INDEPENDENCE

S u m m a r y

In the article an attempt is made at showing the significance and role of national minorities, including the Polish one, in the development of culture and education in the area of the Winnica region in the Ukraine. Also the main trends in the activity of Polish national-cultural associations during the Ukraine's independence are presented.

Key words: Winnica region, Polish national minority, national-cultural associations, cultural cooperation.

Translated by Tadeusz Karłowicz